

Програмно-цільовий метод дослідження і менеджменту етнополітичних процесів: регіональний контекст

У статті обґрунтовано застосування програмно-цільової методології, системи інформаційно-аналітичного забезпечення для дослідження процесів державотворення та етнонаціонального розвитку.

The application of program-having a special purpose methodology, system of the information and analytical providing for research of processes of creation of the state and ethnic national development is shown in the article.

Ключові слова: *етнополітичні процеси, менеджмент, регіональний контекст.*

Вступ. Специфічна особливість такого об'єкта дослідження, як етнополітичні процеси, закономірно детермінує його методи й увесь арсенал засобів їх застосування. При цьому важливими і невід'ємними складовими державної етнополітики залишаються такі два її аспекти, як постійний аналіз та моніторинг поточної ситуації у міжетнічній сфері, а також активне залучення науковців до аналізу етносоціальних, етнополітичних, етнодержавознавчих проблем.

Слід зазначити, що вивчення певних процесів у тій чи іншій сфері суспільної діяльності для більш ефективного управління нею є неможливим без постановки відповідних цілей і конкретно визначеної мети. Отже, таке управління повинно бути програмно-цільовим. Так склалося історично, що процеси державотворення і національного будівництва, взяті під кутом зору суспільних інтересів, розглядаються як цільові проекти, на виконання яких необхідні не лише фінансові, а й організаційні, інтелектуальні, інформаційні та інші ресурси [1, с. 4].

Сьогодні такі підходи знаходять своє втілення у державі через реалізацію ініційованої Президентом України В. Ф. Януковичем системи національних соціальних проектів і відповідних їм регіональних цільових програм. Водночас, як показали події, що мали місце 9 травня 2011 року у Львові та в деяких інших

Зварич І.Т., народний депутат України, доктор політичних наук, заслужений економіст України,
Зварич О.І., здобувач кафедри економічної кібернетики Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

містах України, не менш актуальною є розробка і повсюдне втілення у життя національної програми громадянського консенсусу, спрямованої на формування установок толерантної свідомості та попередження екстремізму в Українському суспільстві, яка б передбачала організацію взаємодії органів влади, фахівців наукових установ, політичних та громадських інституцій і правоохоронних структур, що контактують з поліетнічним населенням у великих містах. Такого роду програмно-цільові документи корисні та доцільні тим, що на їх прикладах можна легко побачити результати роботи і виявити проблеми, так звані «вузькі місця», котрі заважають успішній реалізації того чи іншого проекту [1, с. 12].

Що стосується етнонаціональних процесів у так би мовити «чистому вигляді», то їх здебільшого прийнято вважати такими, котрі відбуваються спонтанно. Але, по-перше, вони у такому вигляді не існують, оскільки так чи інакше набувають конкретного політичного спрямування. І, по-друге, в сучасних умовах, коли стихійні впливи у суспільстві, як і в природі, є надзвичайно потужними, його політичний розвиток не повинен відбуватися поза будь-яким впливом. Він має здійснюватись під організуючим і керуючим началом держави, громадянського суспільства, органів регіональної та місцевої влади, враховувати особливості країн з поліетнічним складом населення.

Постановка завдання. Вже набутий досвід пострадянських держав показує, що там, де ці процеси належно не координуються, виникає ризик появи та загострення етнополітичних конфліктів. Саме тому організоване суспільство, тобто таке, що функціонує і розвивається на засадах верховенства права, толерантності, міжкультурного та міжетнічного діалогу, диктує настійну необхідність цілеспрямованого впливу на стихійні процеси задля уникнення руйнівних конфліктів як для держави (органів влади), так і суспільства (співтовариства громадян). За таких міркувань актуалізується проблематика системного впровадження у практику політичного управління програмно-цільової методології, котра синтезує теоретичний рівень проблеми з технологією реалізації цільових стратегій національного розвитку.

Результати. Як відомо, за багатьма параметрами (починаючи від формування категорійно-понятійного апарату, і до універсалізації загальної теорії) соціогуманітарні науки розвиваються у постійній взаємодії та взаємодоповнюваності. Це повною мірою стосується й таких наукових дисциплін, що віддавна визначались цілком самодостатніми, як етнополітологія

та етносоціологія.

У цьому зв'язку В.Євтух особливо наголошує на тому, що об'єкт етнополітології є значно ширшим, ніж об'єкт етносоціології. Це, на його думку, зумовлено тими методами, якими користуються обидві науки для встановлення сутності свого об'єкта. Тому, констатує він, у обох наукових дисциплінах є спільний об'єкт для взаємодії – це етнічні (етнонаціональні) спільноти поліетнічного суспільства [2, с. 21-22].

Програмно-цільова методика дослідження соціальних явищ такого типу пріоритетно доцільна саме у нашому випадку. Як відомо, у предметі кожної науки конкретизуються ключові аспекти власне її об'єкта та в концентрованому вигляді формулюються методологія і методика аналізу його сутності. А це дає ще більше переконливих приводів стверджувати про спорідненість чи розбіжність наук, які мають один і той самий об'єкт, чи у яких збігаються певні складові його елементи. Тоді стає зрозумілішим, чи можлива взагалі та за якими напрямками їхня взаємодія.

Як обґрунтовує О. Картунов, предметом етнополітології з позицій програмно-цільового методу досліджень відповідних процесів є аналіз етнополітичної сфери людського буття, виявлення закономірностей і тенденцій етнополітичних процесів, діяльності етнонаціональних спільнот на політичній арені, їх суперництва і боротьби, співжиття і співпраці між собою та державою [3, с. 32]. Отже, на наш погляд, «міжнаціональне буття» та «діяльність етнонаціональних спільнот» і є саме тими дотичними, де збігаються і найактивніше взаємодіють етнополітологія та етносоціологія. Нагадаємо, що її предметом є «вивчення соціальних аспектів розвитку і функціонування етнічних спільнот, взаємозв'язків особистості, що включена у ці спільноти, та соціального середовища» [4, с. 12].

Різноманітні аспекти програмно-цільового управління, прийняття на їх основі відповідних рішень, аналізуються у працях тих українських вчених, які присвятили себе різним галузям суспільствознавчих наук (В. Бакуменка, П. Надолішного, Г. Одинцової, Ю. Шарова) і, зокрема, економічних – В. Гейця, С. Долішнього, С. Пирожкова та інших. Промовисті підсумки аналізу етнополітичного менеджменту із застосуванням саме програмно-цільового підходу знаходимо в роботах етносоціологів і етнополітологів В. Євтуха, Ю. Куца, О. Майбороди, М. Обушного, П. Овчаренка, М. Пірен, В. Трощинського, Л. Шкляра та інших. Помітний інтерес до цих питань виявляють і за кордоном,

зокрема в Росії, де до цієї проблематики звертаються В. Бурков, А. Воронков, В. Воропаєв, В. Єфремов, М. Ільїн, І. Лукманова, В. Мальцев та інші. Утім, програмно-цільовий метод, який досить широко використовується в економічних, соціальних, а також в гуманітарних дослідженнях, належного застосування, власне, у сфері етнонаціональної політики поки що так і не знайшов.

Як підтверджує вже набутий досвід становлення молодих демократій на пострадянському просторі, потреба у розробці методології, що базується на програмно-цільовому методі, детермінована складністю і суперечливістю перехідного періоду. До цього ж додається дефіцит ефективних засобів управління процесами реалізації глобальних і регіональних стратегій, до категорії котрих ми, без сумніву, відносимо і стратегію формування української політичної нації. Доречно наголосити й на тому, що програмно-цільовий метод пізнання і управління виконує також функцію інтегративної методології. Він водночас поєднує концептуальні ідеї та проекти з практикою управління, органічно вплітається у соціогуманітарну парадигму сталого розвитку сучасного суспільства.

Серед усіх основних складових механізму реалізації управлінських функцій В. Бакуменко виокремлює передовсім забезпечення: ресурсами (фінансовими, кадровими, матеріально-технічними та інформаційними), правове (нормативно-правове регулювання), методичне (підходи, методи, прийоми, а також правила і процедури), наукове (ідеї, теорії, концепції, обґрунтування), освітнє (навчання) та документальне (документообіг) [5, с. 285, 287]. Наголосимо і на тому, що програмно-цільовий метод має великі пізнавальні можливості, потужний евристичний потенціал для етнополітики загалом і для практики управління етноконфліктними ситуаціями, їхньої профілактики та усунення зокрема. Аналіз сучасних джерел і літератури, які стосуються зазначеної проблематики, свідчить про вибіркоче або часткове застосування цього методу. Водночас в працях цілої низки вітчизняних науковців наведено методологію застосування системно-синергетичного підходу. Насамперед це стосується публікацій, автори яких аналізують механізми управління етнічними конфліктами [6], параметри систем, що самоорганізуються [7]. Зазначений підхід, як видається, є перспективним саме у плані посилення пізнавальних можливостей мережевого методу, який набуває дедалі ширшої популярності серед представників суспільно-гуманітарних наук

при вивченні горизонтальних зв'язків та їх впливу на прийняття управлінських рішень [8].

Регіональна складова політики є передусім діалогом тих її суб'єктів, котрі об'єднані спільною ідеєю, але з певними відмінними, специфічними інтересами, які необхідно враховувати при розробці ефективної державної політики. Такий підхід стосується і адекватної політики місцевої влади, покликаної обстоювати власне регіональні потреби, але не на шкоду загальнодержавним, загальнонаціональним інтересам. Тож особливої уваги заслуговують праці, присвячені методологічним і концептуальним аспектам етнополітичної регіоналістики, котрі з'являються останнім часом. Як зазначає І. Студенніков, «суспільно-політична ситуація, що склалася в Україні під час президентських та парламентських виборів 2004 - 2006 рр. й існує дотепер, ще раз наочно свідчить про необхідність створення міцного теоретико-методологічного підґрунтя, яке б на науковому рівні дозволяло розробляти засади державного будівництва з урахуванням регіонального чинника, вплив котрого в майбутньому лише посилюватиметься» [9, с. 67-68]. Водночас, як наголошує Т. Татаренко, «в сучасних умовах проблеми регіоналізму та регіоналізації здобувають більшої актуальності та виступають як глобальні, зростає значення і роль локалітетів у суспільному житті, регіони прагнуть виступати як суб'єкти політичного процесу». До того ж «актуальність проблеми регіоналізму визначається етнонаціональною складовою, що здійснює помітний вплив на регіональний розвиток» [10, с. 12].

Таким чином, вказавши на помітний поступ вітчизняної науки у напрямку розширення та збагачення теоретико-методологічних засад пізнання етнонаціональних процесів, на спроби дослідників пов'язати їх з регіональним відродженням національних меншин, маємо всі підстави стверджувати, що реальна політика базується на конкретних механізмах і технологіях реалізації державної етнонаціональної стратегії. При цьому така стратегія потребує розробки своєрідної «дорожньої карти», користуючись якою забезпечується можливість її ефективнішого здійснення і вдосконалення [11].

Позитивним чинником розвитку досліджень етнополітичних процесів в Україні є розширення їхньої емпіричної бази, насамперед шляхом публікації всіх важливих документів, які стосувалися національної політики періоду СРСР. Адже розкриття архівів зробило надбанням громадськості цілі масиви документів, найважливіші з яких були видані у спеціальних збірниках [12].

Значною підмогою науковцям у подальшій розробці правових засад етнополітології стало видання міжнародних документів, у котрих фіксуються права меншин, що дає можливість аналізу українського правового поля на його відповідність європейським критеріям [13].

У наукових працях, навчальних посібниках, енциклопедіях тощо фактично немає усталеного визначення сутності програмно-цільового методу управління етнонаціональним розвитком. До того ж така ж ситуація спостерігається і з науковим осмисленням дотепер існуючої практики застосування цього методу. На жаль, він поки що не увійшов до сукупності тих засобів, які застосовуються на практиці при аналізі проблематики державного та регіонального рівня; сучасних підходів і методів вирішення різних проблем державного управління та прийняття щодо них відповідних політико-управлінських рішень. Водночас відсутність окремих важливих програмно-цільових документів з розв'язання тих проблем, котрі виникають на етнонаціональному ґрунті, також є однією з причин перманентних проявів міжетнічних конфліктів в пострадянських країнах, у тому числі в Україні. Таким документом стратегічного значення, спрямованим на забезпечення етнонаціонального розвитку регіонів держави, могла б стати оновлена Концепція державної етнополітики України, попередній проект якої був свого часу внесений на розгляд Верховної Ради України.

Як зазначав академік І. Ф. Курас, дослідження регіональних аспектів етнонаціональних процесів в сучасній Україні із застосуванням програмно-цільового методу (керуючись саме його параметрами та інструментарієм) належним чином послуговує об'єктивному й повноцінному виконанню низки ключових завдань, якими є:

- визначення етнонаціональної структури населення регіонів України;
- виявлення динаміки розвитку системи міжетнічних відносин в окремих регіонах;
- здійснення регіональної проєкції національної правової системи;
- характеристика стану і особливостей етнополітичних процесів та їх проявів у регіональному розрізі;
- з'ясування специфіки і тенденцій розвитку етноконфесійних процесів у регіонах;
- висвітлення етнокультурного життя у регіонах України;

– аналіз перспектив удосконалення регіонально-територіального устрою України [14, с. 14].

Підсилює значущість програмно-цільового аналізу етнонаціонального розвитку і його використання як одного з дієвих механізмів при ухваленні державно-управлінських рішень. У цьому випадку йдеться про розробку заходів, спрямованих на попередження негативних тенденцій у цій сфері, насамперед тих, що можуть спровокувати гострі конфлікти та протистояння. Однак, як засіб нейтралізації таких тенденцій у довгостроковій перспективі, він використовується далеко не повною мірою. При цьому було б цілком доречним використання програмно-цільового методу передусім на рівні регіональних органів влади, що підтверджують, наприклад, гострі події в Автономній Республіці Крим, спричинені політикою тодішніх можновладців місцевих владних структур у зв'язку з нецільовим використанням земельних ресурсів автономії. Саме брак чітко продуманої цільової програми, а, головне, технології її поетапного впровадження щодо депортованих за національною ознакою громадян, переважну більшість яких становлять кримські татари, час від часу дестабілювало етнополітичну ситуацію, створювало атмосферу перманентного конфлікту, заважало повноцінній інтеграції цього етносу в соціальну структуру як кримського регіону, так і держави в цілому [15, с. 531-532].

Надзвичайно важливим для подальшого підвищення рівня управління етнонаціональними процесами уявляється творче поєднання програмно-цільового методу з методом дослідження операцій, який базується на принципах взаємодії та причинно-наслідкових зв'язках, що існують між суб'єктом і об'єктом правовідносин. Нагадаємо, що головною метою його використання є знаходження оптимальних вирішень саме для завдань організаційного типу з урахуванням функціонування системи як цілого. Західні дослідники (Р. Акоф, Л. Арно, У. Черчмен) характеризують обидва ці методи як такі, що пов'язані з функціонуванням організаційних систем для одержання оптимальних рішень. Для цього повинні бути реалістично промодельовані різні способи їхнього вирішення для формулювання більш реалістичних цілей і створення альтернативних стратегій, з яких обирається найбільш оптимальна [16, с. 94-103].

Застосуванню програмно-цільового методу повинна передувати низка процедур, якими є проведення ситуаційного та правового аналізу, з'ясування

реальних умов, чинників та обставин етнонаціонального розвитку, що мають аналізуватися в органічному зв'язку як із загальним контекстом суспільно-політичної розбудови держави, так і конкретним середовищем регіону. Ситуаційний аналіз передбачає використання експертного опитування, систематизацію та аналітичну обробку його результатів. Правовий аналіз ґрунтується на вивченні державно-управлінських рішень з метою виявлення серед них недосконалих або нездійснених, з'ясування їх придатності для забезпечення етнополітичних процесів. Як зазначає В. Бакуменко, під час такого аналізу доцільно використовувати метод аналітичної експертної оцінки – метод сценаріїв [5, с. 294]. На підставі сформованої узагальненої схеми-плану розвитку нормативно-правової бази (або окремих нормативно-правових актів) розробляються напрями і вносяться конкретні пропозиції з метою удосконалення чинного законодавства. Заслужують також на увагу визначені американськими політологами Дж. Мангеймом і Р. Річем заходи, що мають передувати реалізації дослідницької програми, яка «починається з формулювання мети, цілей, гіпотези». Центральним завданням цієї програми є «гарантія нашої впевненості в тому, що будь-який зв'язок, котрий ми спостерігаємо, є результатом процесів, описаних в наших поясненнях, а не будь-яких інших» [17, с. 503-504].

Програмно-цільовий підхід, на думку О. Страхової, є найпоширенішим засобом реалізації політики, що пов'язує її цілі (плани, проекти) з ресурсами їх реалізації за допомогою спеціальних програм. Цей підхід охоплює такі етапи, як: етап структурування проблеми, тобто її розкладку на окремі проблемні питання, і етап розробки конкретних заходів з їх виконання. Така методика визначає формування програми вирішення проблеми, оцінку пріоритетності і послідовності програмних заходів, а також розподіл ресурсів на їх реалізацію. Це, серед іншого, уможлиблює використання на різних етапах виконання програми широкого спектру аналітичних засобів, зокрема економічно-математичного моделювання, усталених маркетингових методик планування, фінансового аналізу та інвестиційного проектування [18, с. 13].

Вихідним результатом застосування програмно-цільового методу є створення так званого «цільового комплексу», тобто визначення діапазону цілей, їх деталізація до рівня конкретних завдань. У загальному плані він формулюється у вигляді концепції або основ законодавства. Згідно з метою програми цільовий комплекс повинен передбачати забезпечення розвитку

соціальних (громадських) структур і адміністративно-управлінських органів з урахуванням етнічного чинника. Водночас, при формуванні програмного блоку фахівці вважають за необхідну розробку не тільки заходів та проектів, спрямованих на розвиток теорії і вдосконалення практики з певної проблеми, а й таких, що забезпечують розвиток технології та методології досліджень, комунікацій, навчання і професійної культури у відповідній сфері діяльності. Такий підхід разом з типізацією структури дає змогу систематизувати та уніфікувати розробку програм державного рівня. Для обґрунтованого вибору етапів цільової програми дослідники часто вдаються також до використання методу матриці станів і тенденцій розвитку [5, с. 295].

Практика створення програмно-цільових документів засвідчила, що цей процес, у більшості випадків, починається саме із зосередження уваги спочатку на очікуваних результатах, а вже потім порушується питання про те, які найбільш відповідні ресурси слід використовувати для їх досягнення. При цьому акцент робиться на тому, наскільки ефективно витрачаються кошти на шляху до поставленої мети, встановлюються специфічні показники ефективності у досягненні наперед визначених цілей. Водночас, оскільки програмно-цільовий метод поряд із аналізом етнополітичного розвитку зосереджує увагу і на результатах та досягненнях в діяльності державно-управлінських структур, формує систему звітування і оцінки їх роботи, то він, таким чином, забезпечує прозорість та відкритість процесу ухвалення і реалізації державно-управлінських рішень. Відтак, результатом застосування програмно-цільового методу має стати не тільки дослідження реальних етнополітичних процесів, а й всебічний аналіз виконаної роботи з досягнення визначених у програмних документах конкретних цілей та настанов, а також оцінка ефективності та ознайомлення зацікавлених сторін з отриманими кінцевими результатами.

Необхідність використання програмно-цільового методу дослідження етнополітичних процесів та управління етнонаціональним розвитком обумовлена низкою взаємопов'язаних чинників. Однак, за неоднорідних, багатоваріантних за характером проявів етнонаціонального чинника, на сучасному етапі головним завданням державної ваги є вироблення концепції громадянської злагоди, що базується на глибинному взаємозв'язку політико-економічних, етнонаціональних, релігійних, культурно-духовних та інших детермінантів функціонування громадянського суспільства. При цьому

відсутність прямолінійних, однозначних кореляцій, наприклад, між національним та економічним факторами, на думку Ю. Римаренка і С. Римаренка, спонукає до створення спеціальної концепції. Причому саме такої спрямованості, котра б враховувала етнонаціональний чинник як спеціальну галузь діяльності та містила науково обґрунтовану мету, визначала засоби її досягнення [1, с. 237-238].

Формування цільової програми етнонаціонального розвитку видається неможливим без відповідного законодавчого супроводу, спрямованого на реалізацію не лише потреб національних спільнот, а й загальнонаціональних інтересів. Ця програма може розглядатися концептуальною основою з формування в державі інтегруючого типу етносоціального розвитку, складовими елементами якого є окремі громадяни, етнічні групи, регіональні спільноти, нація як політичне утворення. Для кожної з цих складових мають бути розроблені окремі програми і заходи як важливі частини єдиної цільової програми-стратегії розвитку країни.

Отже, кінцевим продуктом застосування програмно-цільового методу у дослідженні етнонаціональних процесів є різні за своєю сутністю державно-управлінські рішення та програмно-цільові документи. Умовно їх можна поділити на дві окремі групи. Першу з них складають загальнодержавні та регіональні програми заходів у сфері етнонаціональної політики, спрямовані на підтримку етнорегіональних спільнот. Другу – заходи щодо трансформації певних напрямів етнонаціональних процесів. Для прикладу, програми з облаштування та інтеграції в українське суспільство раніше депортованих з Криму етнічних спільнот, їх залучення до управлінських процесів подолання безробіття, перенавчання за іншим фахом, задоволення їхніх культурних, інформаційних та інших потреб.

У рамках реалізації «Концепції розвитку культур національних меншин України», схваленої Верховною Радою України ще у 1995 р., набула свого поширення вже усталена практика створення національних програм етнокультурного розвитку окремих етнічних спільнот, зокрема, щодо розвитку єврейської культури, етнокультурного і соціального відродження та розвитку німецької меншини в Україні. Реалізується низка програм стосовно інших етнонаціональних груп: кримськотатарської, польської, ромської, румунської, угорської, що в цілому забезпечує успішне досягнення цілей державної національної політики у контексті всебічного культурного розвитку

етнонаціональних спільнот.

Водночас, зосереджуючи увагу власне на базовій складовій процесу управління етнонаціональним розвитком, якою є передовсім розробка з використанням саме програмно-цільового методу пріоритетних законодавчих актів, спрямованих на регулювання правових відносин у сфері етнонаціональної політики, зробимо акцент також на тому, що формуванню таких програмно-цільових документів повинно передувати здійснення конфліктологічної експертизи державної етнонаціональної політики, яка історично склалася або може скластися в Україні та її регіонах. Важливим при цьому є виявлення протиріч, «вузьких місць», потенційно проблемних чинників, сильних сторін, джерел стабільності, позитивних започаткувань чи «точок росту» ефективності. Проведення конфліктологічної експертизи має зменшити невизначеність при виборі суб'єктом етнополітики найоптимальнішого рішення, мінімізувати ризик прийняття помилкових орієнтирів, розвитку негативних тенденцій.

З урахуванням помітного зростання рівня суспільно-політичної самоорганізації етнічних спільнот застосування програмно-цільового методу управління має передбачати і такі ключові цілі, як визначення правових засад їхньої екстериторіальної самоорганізації, з'ясування необхідності введення представницьких органів національних меншин у політико-правове поле держави, вироблення механізмів взаємодії між ними та інститутами державної влади і місцевого самоврядування. Застосування програмно-цільового методу відкриває додаткову можливість владним інституціям запобігати імпульсивним та ірраціональним діям, особливо у кризових ситуаціях, коли до їх розв'язання можуть залучатися силові структури. Все це, у свою чергу, актуалізує наукове осмислення і узагальнення існуючої практики розробки та реалізації регіональних програм з різних напрямів етнонаціонального розвитку.

При цьому Г. Одінцева вважає за доцільне внести окремі уточнення у класифікацію державних та регіональних програм. На її погляд, більш оптимальне їхнє групування надасть змогу визначати пріоритетні заходи щодо подолання негативних тенденцій етнонаціонального розвитку. Відбір таких заходів базується на їх тісному взаємозв'язку, основу якого складає взаємопідтримуюча цільова орієнтація, що, безумовно, об'єктивно вимагає чіткого визначення мети і надання конкретних вимірювальних характеристик кожному заходу. У цьому контексті на базі наперед обраних пріоритетів

формується свого роду «мегапрограма», яка дозволяє чіткіше уявляти весь комплекс форм та методів найефективнішого впливу владних структур на етнонаціональні процеси, підпорядкувати цьому максимальне використання наявного потенціалу та визначати додаткові можливості інституційних перетворень зі значно більшою обґрунтованістю [19].

Виявлення зумовленої етнонаціональними чинниками регіональної специфіки проведення адміністративної та адміністративно-територіальної реформ актуалізує реалізацію спеціальних науково-дослідницьких проектів. Важливим є спрямування наукового потенціалу етнополітологів і етностатистиків на більш ґрунтовний аналіз передовсім феномену міжетнічної інтеграції, який залишається одним з найменш досліджених у вітчизняній науці. Ґрунтовне вивчення цієї проблеми, на наше переконання, сприятиме удосконаленню концептуальних засад, форм і методів реалізації державної етнонаціональної політики, розробці її інтеграційної складової.

Висновки. Отже, за нинішніх реалій програмно-цільовий метод має стати одним із головних засобів етнополітичного менеджменту. Дослідження процесів державотворення та етнонаціонального розвитку, побудоване на застосуванні програмно-цільові методології, створення дієвої системи інформаційно-аналітичного забезпечення державного регулювання етнополітичних процесів також підсилює необхідність підготовки та реалізації програмно-цільових документів з чітким визначенням реальних цільових настанов на досягнення передбачених ними конкретних кінцевих результатів, зокрема, у їх регіональному вимірі.

Література

1. Етнонаціональні процеси в Україні: історія та сучасність. – К.: Головна спеціалізована редакція літ-ри мовами нац. меншин України, 2001. – 423 с.
2. Євтух В. Б. Етносуспільні процеси в Україні: можливості наукових інтерпретацій / Володимир Борисович Євтух. – К.: Стилос, 2004. – 242 с.
3. Картунов О. В. Вступ до етнополітології: [наук.-навч. посіб.] / Олексій Васильович Картунов – К.: Світогляд, 1999. – 300 с. – (Ін-т економіки, управління та господарського права).
4. Етносоціологія: терміни та поняття. – К.: Вид-во УАДУ, 2003. – 211 с.
5. Бакуменко В. Д. Формування державно-управлінських рішень: проблеми теорії, методології, практики / Бакуменко В. Д. – К.: Вид-во УАДУ, 2000. –

328 с.

6. Сенюшкіна Т. Державне регулювання захисту прав національних меншин у європейських країнах / Тетяна Сенюшкіна // Вісник УАДУ – 2002. – №2. – С. 313-320.
7. Голос І. І. Державний механізм етнонаціональної інтеграції суспільства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. управління: спец. 25.00.02 «Механізми державного управління» / І. І. Голос. – Донецьк, 2006. – 20 с.
8. Сенюшкіна Т. О. Концепція політичних мереж як іноваційна модель управління багатоетнічними регіонами / Т. О. Сенюшкіна // Інституційні перетворення як передумова ефективного використання ресурсного потенціалу регіону: матеріали щорічної загальноінстит. наук.-практ. конф. (24 вітня 2003 р.) / УАДУ при Президентові України; Одеський регіон. ін.-т держ. управління / А. М. Пойченко (заг. Ред.). – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2003. – С. 350-358.
9. Регіональна історія України: зб. наук. статей / гол. ред. В. Смолій; відп. ред. Я. Верменич — К.: Ін-т історії НАН України, 2007. – Вип. 1. – 2007. – 273 с.
10. Татаренко Т. М. Регіональний фактор у політичному житті України (політико-правові аспекти): Монографія / Татаренко Т. М. – Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2005. – 416 с.
11. Бек Ульрих. Власть и ее оппоненты в эпоху глобализма. Новая всемирно-политическая экономия / Ульрих Бек; пер. з нем. А. Б. Григорьева и В. Д. Седельника. – М.: Прогресс-Традиция, 2007. – 460 с.
12. Національні відносини в Україні у ХХ ст.: зб. док. і матеріалів. – К.: Наукова думка, 1994. – 559 с.
13. Мармазов В. Є. Рада Європи: політико-правовий механізм інтеграції / Мармазов В. Є., Піляєв І. С.; за ред. Ю. С. Шемшученка – К.: Вид. дім «Юридична книга», 2000. – 469 с.
14. Етнополітологія в Україні: здобутки, проблеми, перспективи: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 27-28 вересня 2003 р.) / НАН України; Ін-т політ. і етнонац. досліджень; Асоціація національно-культурних об'єднань України; відп. ред. О. М. Майборода – К.: Світогляд, 2004. – 257 с.
15. Крим в етнополітичному вимірі. – К.: Світогляд, 2005. – 533 с.

16. Черчмен І. Введение в исследование операций / Черчмен І., Акоф Р., Арноф Л.; пер.з анг. – М.; Изд-во «Наука», 1968. – 488 с.
17. Мангейм Джарол Б. Политология. Методы исследования / Мангейм Джарол Б., Рич Ричард К.– М.: Из-во «Весь мир», 1999. – 544 с.
18. Страхова О. П. О методах организации управления / О. П. Страхова // Менеджмент в России и за рубежом. – 1998. – №5. – С. 3-16.
19. Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. праць. – Х.: Вид-во ХарРІ УАДУ «Магістр». – 2002. – №3 (14). – 220 с.